

დაბალანსების პოლიტიკის აუცილებლობა, ბუფერული სახელმწიფოს შემთხვევაში

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებმა, რომლებიც ადრე გაერთიანებულნი იყვნენ რუსეთის ირგვლივ, პოლიტიკური დამოუკიდებლობის ისტორიული შანსი მიიღეს. მათმა ხელმძღვანელობამ მოიპოვა სრული ძალაუფლება საკუთარი სახელმწიფო მშენებლობისთვის, როგორც საშინაო, ისე საგარეო პოლიტიკის სუვერენული განვითარებისთვის. ამ ქვეყნების ერთ-ერთი მთავარი შიდა ამოცანა (დღესაც აქტუალურია) იყო ეროვნული იდენტობის ძიება, რომელიც მოსახლეობა დამოუკიდებლობის იდეის გარშემო უნდა გაერთიანებინა. კიდევ ერთი გამოწვევა სტაბილური სუვერენული სახელმწიფოს შესაქმნელად, როდესაც ამ ქვეყნებმა გეზი ღია საბაზრო ეკონომიკისა და დემოკრატიისაკენ აიღეს, ეფექტური სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გზების ძიება იყო.

საგარეო პოლიტიკაში თვითიდენტიფიკაციის აუცილებლობამ წამოჭრა რეგიონული პოზიციონირების საკითხი – და, ისევე როგორც სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნები, საქართველოც დადგა რუსეთის (საბჭოთა კავშირის სამართალმემკვიდრე) ეკონომიკურად ძლიერ და მზარდ პოლიტიკურ გავლენასა და სხვა რეგიონალურ ცენტრებს შორის (აშშ, ევროკავშირი, თურქეთი, ჩინეთი...), რომლებიც ასევე ცდილობდნენ ფეხის მოკიდებას რეგიონში და საკუთარი ადგილის დამკვიდრებას. ასეთ ვითარებაში პოსტსაბჭოთა ქვეყნების რეგიონალურ პოლიტიკაში სულ უფრო მეტად იჩინა თავი არასტაბილურობის, ოპორტუნიზმის და სტრატეგიული დაგეგმვის არარსებობის ელემენტებმა. აქედან გამომდინარე, ამ ქვეყნებს დღემდე უწევთ დაბალანსებისა და მიტმასნების პოლიტიკებს შორის არჩევანის გაკეთება.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ დაბალანსება და მიტმასნება პირობითია და კონკრეტული სიტუაციებიდან გამომდინარე ენაცვლებიან ერთმანეთს. ჩვენი ქვეყნის საგარეო ურთიერთობებში გამოყენებულ უნდა იქნას დაბალანსების პოლიტიკა ძალთა ცენტრებს შორის. საქართველოს არ გამოადგება მიტმასნება არც რუსეთთან, არც თურქეთთან და არც დასავლეთთან. სახელმწიფო, რომელიც მონაწილეობს რომელიმე ძალთა ცენტრის მხარეს უფრო ადვილად იქნება ჩათრეული კონფლიქტში, იმ სახელმწიფოსგან განსხვავებით, რომელიც იყენებს საგარეო დაბალანსების პოლიტიკას ძალთა ცენტრებს (ორი ან მეტი) შორის. აქედან გამომდინარე, ჩვენთვის ფაქტიურად დაბალანსების პოლიტიკა ნეიტრალიტეტის დაკავებას უთანაბრდება, რაც საქართველოსთვის დღესდღეობით ყველაზე მისაღები უნდა იყოს ისტორიული გამოცდილებიდან გამომდინარე.

სამწუხაროდ, დღეს საქართველო პრორუსულ და პროდასავლურ ბანაკად არის გაყოფილი. საზოგადოების ასეთი დამოკიდებულება დამატებით საფრთხეს უქმნის ქვეყნის სუვერენიტეტს, ვინაიდან რომელიმე სამხედრო ან პოლიტიკურ-ეკონომიკურ კავშირში გაერთიანება ნიშნავს იმ კავშირის წესების შესრულებას, რაც შეიძლება ქვეყნის ინტერესებში არ შედიოდეს, და გამოდის რომ ქვეყნის დამოუკიდებლობა ნაწილობრივ კავშირის მოთხოვნებზე ხდება დამოკიდებული. ამ საფრთხეების გათვალისწინებით, საქართველო უნდა იყენებდეს

დაბალანსების პოლიტიკას და გახდეს ნეიტრალური და სამხედრო თვალსაზრისით მიუმხრობელი სახელმწიფო, რაც, ჩვენი აზრით, დღევანდელ რეალობაში ყველაზე ოპტიმალური გამოსავალია.

საკვანძო სიტყვები: დაბალანსების პოლიტიკა, საგარეო ურთიერთობები, ბუფერული სახელმწიფო, გეოპოლიტიკა, ნეიტრალიტეტი, სამხედრო მიუმხრობლობა.

დაბალანსების სიტყვის ფუძე „ბალანსი“ – ფრანგული სიტყვაა Balance – შემოსავალ-გასავლის შეფარდებით ჯამს ნიშნავს ანუ ფინანსური ტერმინია, ხოლო სიტყვა „ბალანსირება“ – წონასწორობის დაცვას ნიშნავს [1. 69].

საინტერესოა აგრეთვე, ბალანსთან დაკავშირებული სიტყვა „ბალანსირის“ (Balancier – ფრანგ.) სამნაირი განმარტება: 1. გრძელი ჭოკი, რომლითაც თოკზე მოსიარულე ჯამბაზი იცავს წონასწორობას; 2. ჯიბის საათის მექანიზმის მთავარი რეგულატორი (ქანქარას შემცვლელი); 3. ერთგვარი ბერკეტი სხვადასხვა მანქანაში (ტექნიკური ტერმინი).

თანამედროვე მსოფლიო პოლიტიკასა და საგარეო ურთიერთობებში სიტყვა „დაბალანსება“ ძალზე ხშირად იხმარება. ცნობილი ამერიკელი პოლიტოლოგი, პროფესორი სტივენ მარტინ უოლტი (1955 წ.), საერთაშორისო ურთიერთობების რეალისტური სკოლის წარმომადგენელი, თავდაცვითი ნეორეალიზმის თეორიის ერთ-ერთი ავტორი, საფრთხის ბალანსის თეორიის ავტორი თვლის, რომ სერიოზული საგარეო საფრთხის წინაშე მდგომი სახელმწიფოები მიმართავენ დაბალანსების ან მიტმასნების პოლიტიკას [2. 131].

ახალი ტერმინი „მიტმასნება“ ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ასეა წარმოდგენილი: მიტმასნა - სახელი მიეტმასნება ზმნის მოქმედებისა; მიტმასნილი-მიკრული, აკრული, მიკედლებული [3. 442], ხოლო თვითონ სიტყვა „მიკედლება“ შემდეგნაირად არის განმარტებული: თავშესაფ-

რის მიცემა, შეფარება, ასევე მიმხრობასაც ნიშნავს [3. 368].

მაშასადამე, ქართული ენა სრულად და ზედმიწევნით გასაგებად გადმოსცემს სახელმწიფოთა საგარეო ურთიერთობების და პოლიტიკურ ქმედებათა ნიუანსებს. დაბალანსებისას სახელმწიფო, შექმნილი ან მოსალოდნელი საფრთხიდან გამომდინარე, სხვა სახელმწიფოებთან კავშირს ქმნის (ამყარებს), ხოლო სტივენ უოლტის განმარტების თანახმად მიტმასნება საფრთხის წყაროსთან კავშირის შექმნას გულისხმობს [2. 131], რაც, ჩვენს შემთხვევაში, საქართველოს რუსეთთან მიტმასნებას ანუ მიკედლებას გულისხმობს და, თავისთავად, მრავალ კითხვის ნიშანს აჩენს...

სტივენ უოლტის თეორიის მიხედვით, საჭიროა, ქვეყნისთვის მთავარი გარე საფრთხის იდენტიფიკაცია, რომლის შედეგადაც სახელმწიფო ირჩევს თავდაცვის სტრატეგიას. ამ დროს შესაძლებელია და აუცილებელიც დაისვას ორი განსხვავებული ჰიპოთეზა: ვთქვათ H1 და H2.

H1 ჰიპოთეზის მიღების შემთხვევაში სახელმწიფო გარე საფრთხის წინააღმდეგ (თუნდაც პრევენციისთვის) კავშირს ამყარებს სხვა სახელმწიფოებთან და დაბალანსების შემთხვევასთან გვაქვს საქმე, ხოლო H2 ჰიპოთეზის შემთხვევაში ქვეყანა საფრთხის წყაროსთან ქმნის კავშირს და მიტმასნების შემთხვევასთან გვაქვს საქმე. ჰიპოთეზათა ეს წყვილი მსოფლიოს სამყაროს ერთმანეთისგან ძალზე განსხვავებულ ორ სურათს ხატავს. უნდა აღინიშნოს, რომ დაბა-

ლანსების შესახებ ჰიპოთეზები მიტმასნების შესახებ ჰიპოთეზების საპირისპიროა.

ამასთან, ხაზგასასმელია, რომ ქვეყნების საგარეო ურთიერთობათა პრაქტიკაში დაბალანსება უფრო ხშირია, ვიდრე მიტმასნება. სტივენ უოლტის შეხედულებით თუ მიტმასნებაზე უფრო ხშირად ხდება დაბალანსება, მაშინ ქვეყნები უფრო უსაფრთხოდ და მშვიდად გრძნობენ თავს, რადგან გარე აგრესორი დაბალანსებით შეკავშირებულ სახელმწიფოთა ერთობლივ წინააღმდეგობას შეეჯახება. თუკი მიღებული და უპირატესია მიტმასნება, მაშინ ითვლება, რომ საქმე გვაქვს უსაფრთხოების დეფიციტთან, რადგან აგრესორი სახელმწიფო მიტმასნილი ქვეყნებით, როგორც მიზიდული მეკავშირეებით უფრო გაძლიერდება და კიდევ უფრო საშიში გახდება.

ბალანსის პოლიტიკის ტრადიციული თეორია ემყარება, იმ მოსაზრებას, რომლის თანახმადაც, ქვეყნები კავშირებს ქმნიან იმ მიზნით, რომ არ დაუშვან მათზე უფრო ძლიერი სახელმწიფოს ბატონობა. აქედან გამომდინარე, სტივენ უოლტის თვალსაზრისით, სახელმწიფოები ალიანსებს უერთდებიან იმ მიზნით, რომ თავი დაიცვან ისეთი სახელმწიფოების თუ კოალიციებისაგან, რომლებიც მეტ რესურსს (სამხედრო, ეკონომიკური, გეოსტრატეგიული და სხვ.) ფლობენ და დიდია ალბათობა იმისა, რომ მათ საფრთხე შეუქმნან.

სტივენ უოლტი სახელმწიფოებს დაბალანსების ორი უმთავრესი მიზეზის გამო განარჩევს: პირველი, საფრთხე დაემუქრება მათ არსებობას თუკი ისინი პოტენციური ჰეგემონისთვის ვერ მოახერხებენ ლაგამის ამოღებას ანუ გაბატონებულ და ძლიერ სახელმწიფოსთან კავშირში შესვლაც სარისკოა და გულისხმობს რწმენას, რომ ამ მძლავრი სახელმწიფოს ზრახვები მომავალშიც კეთილი და მშვიდობიანი იქნება და არ იქცევა ახალ ბატონად. მამასადამე, დაბალანსების უფრო უსაფრთხო სტრატეგიაა იმ სახელმ-

წიფოებთან ალიანსის შექმნა, რომლებსაც თავის ახალ მოკავშირეებზე ადვილად გაბატონება არ შეუძლიათ. მეორე ტიპის სახელმწიფოა, როცა უფრო სუსტ მხარესთან ძლიერის გაერთიანება ამ ალიანსის გავლენას ზრდის, რადგანაც უფრო სუსტი მოკავშირე ქვეყანა საჭიროებს უფრო მეტ ქმედით დახმარებას. ძლიერ მხარესთან ალიანსის შექმნის შემთხვევაში კი, ახალი მოკავშირის გავლენა მცირეა, სტივენ უოლტი ასკვნის, რომ უფრო სუსტ მხარესთან (სახელმწიფოსთან) კავშირი უნდა იყოს უფრო სასურველი [2. 132].

როგორც საგარეო ურთიერთობათა პრაქტიკა გვიჩვენებს, ქვეყნები ერთიანდებიან იმ სახელმწიფოს თუ კოალიციის წინააღმდეგ, რომლიდანაც საშიშროება ემუქრებათ. მაგრამ როგორც გასული საუკუნის ცნობილი ექსპერტი სკოტ ტომპსონი ბრძანებდა „საერთაშორისო პოლიტიკაში არაფერია ისეთი წარმატებული, როგორც თვით წარმატება. გამარჯვებული ძალის წინსვლას ინერცია აჩქარებს. მისი წარმატებების შეუქცევადობის განცდა ერთ მხარეს კიდევ უფრო ასუსტებს, ხოლო მეორეს უფრო დიდ სტიმულს აძლევს. პერიფერიული მოთამაშეები გამარჯვებულის მხარეს იჭერენ [4].

უნდა ითქვას, რომ მიტმასნების ჰიპოთეზა, სტივენ უოლტის შეხედულებით, იმ სახელმწიფო მოხელეთა მხარდაჭერას პოულობს, რომლებიც საზღვარგარეთ მიმდინარე კონფლიქტებში ჩაბმის ანდა სამხედრო ბიუჯეტის გაზრდას უჭერენ მხარს. ამასთან მიტმასნების თემა მუდმივად განიხილებოდა აშშ-სსრკ დამაბული ურთიერთობის, ე.წ. „ცივი ომის“ პერიოდში. მიტმასნების იდეები ამერიკელ ლიდერებში საკმაო პოპულარობით სარგებლობდა დაწყებული გასული საუკუნის 50-იანი წლებიდან.

სტივენ უოლტი დაბალანსებას და მიტმასნებას ჩვეულებრივ მხოლოდ შესაძლებლობების კუთხით განიხილავს. ამასთან, დაბალანსება უფრო სუსტ მხარესთან კავ-

შირია, ხოლო მიტმასნება კი უფრო ძლიერთან. თუმცა აღნიშნული კონცეფცია საჭიროებს გადახედვას, ასკვნის სტივენ უოლტი. ამ თეორიის თანახმად, აპრიორულად შეუძლებელია იმის დადგენა თუ მუქარა-საშიშროების რომელი წყარო იქნება ყველაზე მნიშვნელოვანი მოცემულ კონკრეტულ ვითარებაში. დაბალანსებისა და მიტმასნების ჰიპოთეზებს, როგორც ამ თეორიიდან ჩანს, ფაქტიურად, არ გააჩნიათ თანმკვეთი სიმრავლეები და, როგორც აღვნიშნეთ, საერთაშორისო პოლიტიკის ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავებულ სურათს წარმოგვიჩვენენ. ამიტომ ძალზე მნიშვნელოვანია იმის დადგენა თუ რომელი ჰიპოთეზაა უფრო სწორი, რაც მათი აზრობრივი სიშორის გამო საკმაოდ ძნელია (რთულია). მაშასადამე, ამ სირთულის დასაძლევად საჭიროა შესაბამისი კრიტერიუმის მოძებნა, რომელიც საშუალებას მოგვცემს ნაკლები რისკით მივიღოთ თუ ავირჩიოთ ჩვენთვის სასურველი ჰიპოთეზა. მსგავსი სიტუაციების დროს მათემატიკურ მოდელირებაში იყენებენ ბაიესის, მინი-მაქსის ნეიმან-პირსონის და სხვა კრიტერიუმებს და ე.წ. „ნდობის ინტერვალებს“, ასევე, თამაშთა თეორიას [5. 11-38]; [6. 383-415].

სტივენ უოლტის მსჯელობით თუ დაბალანსების სტრატეგიას და, შესაბამისად, H1 ჰიპოთეზას ავირჩევთ მართებულად, მაშინ საფრთხის შემქმნელი სახელმწიფოები სხვა ქვეყნებს მათ წინააღმდეგ ალიანსის ფორმირებისაკენ აძლევენ ბიძგს. ამასთან, დაბალანსების შემთხვევაში, ქვეყნებს შორის ნდობა ნაკლებად მნიშვნელოვანია, რადგანაც ალიანსის წევრი სახელმწიფოები აგრესიულ სახელმწიფოებს საკუთარი ქვეყნის ინტერესებიდან გამომდინარე უწყვენ წინააღმდეგობას.

აღსანიშნავია თუ დაბალანსება ნორმაა, მაშინ ალიანსში შემავალ სახელმწიფოთა განდგომის შიშის ალბათობა ამ დროს ნაკლებია. საუკეთესო და მისაღები პოლიტიკა

დაბალანსების სამყაროში არის ის პოლიტიკური გეზი, რომელიც ქვეყნებს შორის თავშეკავებასა და კეთილგანწყობას გამოხატავს ანუ ამ შემთხვევაში ყველაზე რაციონალურად ითვლება ისეთი საგარეო პოლიტიკა, რომელიც სხვებს მინიმალურ საფრთხეს შეუქმნის.

H2 ჰიპოთეზის მართებულად მიღების შემთხვევაში, მიტმასნების სამყარო, სტივენ უოლტის აზრით, ბევრად უფრო კონკურენტულია. ამ დროს დიდი სახელმწიფოები სარგებელს მიიღებენ თუ სხვა (პატარა, სუსტი) სახელმწიფოები ალიანსის შექმნას ცდილობენ ყველაზე საშიშ და სახიფათო ძალასთან. ს. უოლტი აღნიშნავს, რომ ამ დროს უფრო ინტენსიურ ხასიათს იღებს საერთაშორისო მეტოქეობა, რამეთუ ერთი მარცხიც კი საბედისწერო შეიძლება აღმოჩნდეს ერთი მხარის დაკნინებისათვის და მეორე მხარის მისი მეტოქის, აღზევებისთვის [2.134].

ხაზგასასმელია, რომ ავტორი აღნიშნავს: მიტმასნების შემთხვევაში დიდია ძალისმიერი მეთოდების გამოყენების ალბათობა. თავის დროზე მიტმასნების პოლიტიკა, რომ საკმაოდ პოპულარული იყო აშშ-ის ლიდერებს შორის, ამის დასტურად გამოდგება ამერიკის პრეზიდენტის რონალდ რეიგანის პათოსით ნათქვამი შემდეგი ფრაზები: „...თუ ცენტრალური ამერიკა დაეცემა, რა შედეგი მოჰყვება ამას ჩვენი პოზიციისთვის აზიასა და ევროპაში და ისეთი ალიანსებისათვის, როგორიცაა ნატო... რომელი მოკავშირე, რომელი მეგობარი გვენდობა ჩვენ ამის შემდეგ?“ [7. 12].

ნიშანდობლივია, რომ ძალისმიერი მეთოდების გამოყენება, როგორც აგრესიული, ისე სტატუს-კვოს მქონე სახელმწიფოებისთვისაც, ხშირ შემთხვევაში, მისაღებია საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე.

სტივენ უოლტის შეჯამებით (რომელიც ეხება დაბალანსებისა და მიტმასნების პოლიტიკის შერჩევის შესახებ ჰიპოთეზათა არჩევას) დაბალანსების ან მიტმასნებისკენ

მიდრეკილებისკენ მიმართული მცდარი (არასწორი) დასკვნები, შესაძლებელია, ძალზე სახიფათო იყოს, რადგან საგარეო პოლიტიკამ, რომელიც ერთი სიტუაციისათვის გამოსადეგია, მეორე ტიპის ვითარებაში შეიძლება ფატალური შედეგი გამოიღოს [2. 134].

აქვე აღსანიშნავია, რომ ასეთი ვითარება ანალოგიურია საერთაშორისო პოლიტიკის ცნობილი ექსპერტის რობერტ ჯერვისის მიერ შემოთავაზებულ ე.წ. შეკავების მოდელსა და სპირალურ მოდელს შორის გაკეთებული განსხვავებისა. ამასთან, შეკავების მოდელი შესაძლოა აგრესორისთვის წინააღმდეგობის გაწევას მოგვიწოდებს, მეორე მოდელი კი დაშოშმინებას ქადაგებს. ხაზგასასმელია, რომ დაბალანსება და მიტმასნება შეკავებისა და დაშოშმინების ალიანსური ექვივალენტებია [8. 3].

სტივენ უოლტი თავის თეორიაში აანალიზებს იმ მომენტებს თუ სახელმწიფოები როდის ირჩევენ დაბალანსების პოლიტიკას და როდის მიტმასნების პოლიტიკას, თუ როგორ იცვლება არჩევის ალბათობა სახელმწიფოებზე საფრთხეთა წყაროების სიდიდის მიხედვით. ს. უოლტის შეხედულებით, დაბალანსების შემთხვევები ზოგადად უფრო ხშირი უნდა იყოს საგარეო ურთიერთობებისას, ვიდრე მიტმასნება. ამასთან, მიტმასნება ხდება უფრო კონკრეტულ გარემოებებში, რომელთა იდენტიფიკაცია შესაძლებელია.

ავტორს მოჰყავს მაგალითები საერთაშორისო ურთიერთობების ისტორიიდან თუ როგორ იცვლება სახელმწიფოთა დაბალანსების პოლიტიკა მიტმასნების პოლიტიკით და როგორ გადადის ერთმანეთში ზოგჯერ მათი მახასიათებლები. სტივენ უოლტის მსჯელობით, დაბალანსება უფრო მოსალოდნელია, თუმცა ვერ გამოვრიცხავთ მიტმასნების შესაძლებლობას, იმისდა მიხედვით თუ სახელმწიფოებზე რა საგარეო ფაქტორები ახდენენ ზეგავლენას.

როგორც წესი, სუსტი სახელმწიფოები მიმართავენ დიდი ალბათობით მიტმასნების პოლიტიკას და არა დაბალანსებას. ზოგადად სუსტი სახელმწიფოები ძალზე მგრძობიარენი არიან ახლომდებარე ძალის მიმართ [2. 135], რამეთუ დიდ სახელმწიფოებს გააჩნიათ დიდი ინტერესები და მოქმედების გლობალური მასშტაბები, სუსტი სახელმწიფოები დაბალანსების პოლიტიკას იმ შემთხვევაში მიმართავენ, როცა აგრესიული სახელმწიფოს ძალა დაახლოებით მათი ტოლფარდია.

როცა მოკავშირე სახელმწიფო უზრალოდ არ არსებობს, მაშინ მიტმასნების პოლიტიკის არჩევა ქვეყნისთვის უფრო მიზიდველი ჩანს. ამასთან, სახელმწიფოებს შეუძლიათ საკუთარ რესურსებზე დაყრდნობის გზით დაბალანსების გზა აირჩიონ, ნაცვლად მოკავშირეთა მხარდაჭერაზე დაყრდნობისა. ს. უოლტი ხაზს უსვამს, რომ მხარეთა შორის დიპლომატიური კომუნიკაციის ეფექტიანი სისტემის არსებობა დაბალანსების პოლიტიკის წარმატების წინაპირობაა, თუმცა ამ დროს პატარა და სუსტი სახელმწიფოები გარეშე ძალებისაგან რეალური დახმარების მიღების შესაძლებლობას ვერ ხედავენ და ამ დროს ისინი რეალური საფრთხისაგან გამომდინარე მოქმედებენ, აქვე საყურადღებოა, რომ სუსტი სახელმწიფოების რწმენა, რომ დიდი მოკავშირე სახელმწიფო მას მუდმივად დაეხმარება, პატარა სახელმწიფოებს ე.წ. „პარაზიტობისკენ“ უბიძგებს [2. 136].

ზემოთ მოყვანილი ფაქტორებიდან გამომდინარე, პატარა და სუსტი სახელმწიფოები უფრო ძლიერ მეზობელთან მიტმასნების პოლიტიკას ირჩევენ.

სტივენ უოლტი საბოლოოდ ასკვნის, რომ ქვეყნების დაბალანსების თუ მიტმასნების პოლიტიკის არჩევის თაობაზე მიღებულ გადაწყვეტილებებზე ის კონკრეტული სიტუაცია ახდენს გავლენას, რომელშიც აღნიშნული არჩევანი კეთდება, ზოგადად და-

ბალანსების ჰიპოთეზის მიღების ალბათობა უფრო დიდია მშვიდობიან დროს ან ომის დაწყების წინა ეტაპზე. თუმცა, ასევე, კონკრეტული პერიპეტებიდან გამომდინარე, სახელმწიფოები ადვილად ტოვებენ ყოფილ მოკავშირეებს და მოწინააღმდეგის მხარეს გადადიან (მიეტმასნებიან) თუ ომის ბედის ჩარხი მათ საპირისპიროდ შეიცვალა. ამის უამრავი მაგალითი არსებობს ომებისა და საერთაშორისო ურთიერთობების ისტორიიდან. ასევე, ნიშანდობლივია, რომ დაბალანსების სტიმულიც აღდგება ხოლმე სწორედ მშვიდობის დამყარების შემდეგ. ამგვარად, საერთაშორისო პოლიტიკაში დაბალანსება გაბატონებული ტენდენციაა, ხოლო მიტმასნება - ოპორტუნისტული გამონაკლისი - ასკვნის ს. უოლტი.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ დაბალანსება და მიტმასნება პირობითია და კონკრეტული სიტუაციებიდან გამომდინარე ენაცვლებიან ერთმანეთს. ჩვენი ქვეყნის საგარეო ურთიერთობებში გამოყენებულ უნდა იქნას დაბალანსების პოლიტიკა ძალთა ცენტრებს შორის. საქართველოს არ გამოადგება მიტმასნება არც რუსეთთან, არც თურქეთთან და არც დასავლეთთან. სახელმწიფო, რომელიც მონაწილეობს რომელიმე ძალთა ცენტრის მხარეს უფრო ადვილად იქნება ჩათრეული კონფლიქტში, იმ სახელმწიფოსგან განსხვავებით, რომელიც იყენებს საგარეო დაბალანსების პოლიტიკას ძალთა ცენტრებს (ორი ან მეტი) შორის. აქედან გამომდინარე, ჩვენთვის ფაქტიურად დაბალანსების პოლიტიკა ნეიტრალიტეტის დაკავებას უთანაბრდება, რაც საქართველოსთვის დღეს-დღეისობით ყველაზე მისაღები უნდა იყოს ისტორიული გამოცდილებიდან გამომდინარე.

საქართველოს სახელმწიფოს გეოპოლიტიკური მომავალი დიდად არის დამოკიდებული მის საგარეო ურთიერთობების ვექტორთა გეზზე. ქვეყნის საშინაო პოლიტიკისაგან განსხვავებით, საგარეო პოლიტიკა ისეთ საასპარეზო არეალში მიმდინარეობს,

სადაც ცალსახად მთავარი მმართველი ორგანო არ არსებობს. სახელმწიფოს უსაფრთხოება და მშვიდობა კი სწორედ საგარეო პოლიტიკის სწორად წარმართვის აქსიომატური შედეგია.

სამხრეთ კავკასიის რეგიონი თავისი გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული მდებარეობიდან და დანიშნულებიდან გამომდინარე მსოფლიოს ქვეყნების საგარეო ურთიერთობების ერთ-ერთ ყველაზე „ცხელ წერტილად“ ითვლება, ასე იყო ისტორიულადაც...

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველო ისტორიულადაც, როგორც ამჟამად, ხშირად ასრულებდა ბუფერული სახელმწიფოს როლს. ცნობილი ამერიკელი მეცნიერი პიტმან პოტერი სოციალურ მეცნიერებათა ენციკლოპედიაში ბუფერულ სახელმწიფოს არსს ასე განმარტავს: „ტერმინი - „ბუფერული სახელმწიფო“ ხშირად იხმარება სუსტი, ზომით პატარა, დამოუკიდებელი საგარეო პოლიტიკის არმქონე სახელმწიფოს დასახასიათებლად, რომელიც ორ ან მეტ ძლიერ სახელმწიფოს შორის მდებარეობს და, ამრიგად, საერთაშორისო აგრესიას აბრკოლებს“ [9. 45].

სამხრეთ კავკასიის რეგიონზე კი, როგორც ე.წ. ბუფერულ ზონაზე ყველაზე უპრიანია საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიის ერთ-ერთი ფუძემდებლის მარტინ უაიტის განსაზღვრება, რომლის თანახმადაც „ბუფერული ზონა ორ ან მეტ ძლიერ ძალას (სახელმწიფოს) შორის მდებარე რეგიონია, რომელიც ერთ ან მეტ უფრო სუსტ ძალას (სახელმწიფოს) უკავია. მას ზოგჯერ „ძალის ვაკუუმსაც“ უწოდებენ“ [10. 160].

ცნობილი ნორვეგიელი საგარეო ურთიერთობათა ექსპერტის ტრიგვე მატისენის თანახმად, „ბუფერული სახელმწიფო განიმარტება, როგორც პატარა, დამოუკიდებელი სახელმწიფო, რომელიც ორ უფრო დიდ, ძირითადად მეტოქე სახელმწიფოებს შორის მდებარეობს. ის ბუნებრივად შეიძლება წარ-

მოვიდგინოთ პოლიტიკურ დამცავ საშუალებად, რომელიც ძლიერი მეზობლების ურთიერთშეტაკების საფრთხეს ამცირებს“ [11. 107].

მისივე აზრით, ბუფერული სახელმწიფო შეიძლება მდებარეობდეს მეტოქე ბლოკებს ან კოალიციებს შორის. ასევე ნორვეგიელი, გამოჩენილი მეცნიერის ოლაფ კნუდსენის შეფასებით „ტერიტორია შეიძლება ჩაითვალოს პოტენციურ ბუფერულ არეალად თუ მას აკონტროლებს ერთი ან მეტი პატარა სახელმწიფო, რომელიც ორ მოწინააღმდეგე - გაცილებით დიდ ძალას შორის მდებარეობს“ [12. 90] და სხვ.

ბუფერულ სახელმწიფოთა არსზე უცხოელ ექსპერტთა განმარტებებზე დაყრდნობით საუბრობენ და იკვლევენ ქართველი მეცნიერები და საგარეო ურთიერთობათა ექსპერტები ა. რონდელი [13], ასევე თ. თურმანიძე თავის სადოქტორო ნაშრომში „ბუფერული სახელმწიფოები“ და თ. ნოზაძე თავის სამაგისტრო ნაშრომში „სამხრეთ კავკასიის ქვეყნები, როგორც ბუფერული სახელმწიფოები და მათი საგარეო პოლიტიკის თავისებურებები“ და სხვ. [13. 164]; [14. 170]; [15].

ბუფერულ სახელმწიფოთა შესახებ არსებობს სხვა განსაზღვრებებიც, თუმცა აღნიშნული განმარტებები ერთმანეთისაგან მთავარი არსით არ განსხვავდება. ამ განმარტებებიდან და ბუფერული სახელმწიფოს ცნებიდან გამომდინარე, საქართველო შეიძლება ჩაითვალოს ბუფერულ სახელმწიფოდ რუსეთსა და თურქეთს შორის საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ 1991 წლიდან. თვითონ რუსი საგარეო ურთიერთობის მკვლევარებიც და ექსპერტებიც მიიჩნევენ, რომ თურქეთის განსაკუთრებული ინტერესი საქართველოსადმი გამოწვეულია იმით, რომ ანკარაში ქართული სახელმწიფოს ტერიტორიას განიხილავენ, როგორც ბუფერულ ზონას თურქეთსა და რუსეთს შორის [16. 56].

ჩვენი აზრით, ისეთი ბუფერული ტიპის სახელმწიფოსათვის, როგორც საქართველოა ყველაზე მისაღები არის ნეიტრალიტეტი და სწორი დაბალანსების პოლიტიკა, როგორც საქართველოს სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნების მნიშვნელოვანი ფაქტორი. ამ მხრივ საყურადღებოა ცნობილი ქართველი საგარეო ურთიერთობათა ექსპერტის ალექსანდრე რონდელის მოსაზრება, რომ „ბუფერული სახელმწიფო, საბოლოო ჯამში, ორი ან მეტი ძლიერი სახელმწიფოს სურვილით მათ შორის შექმნილ სტაბილურ ნეიტრალურ ზონას წარმოადგენს..., რომლის უპირველესი ფუნქციაა დაპირისპირებულთა გამიჯვნა და კონფლიქტის შესაძლებლობის მინიმუმამდე დაყვანა“ [13. 169-170].

საერთაშორისო ურთიერთობების ცნობილი პროფესორი, იელის უნივერსიტეტის დირექტორი ნიკოლას ჯონ სპაიკმენი ბუფერულ სახელმწიფოთა აუცილებელ მახასიათებლად სწორედ ნეიტრალურობას მიიჩნევს [17. 440].

ამავე აზრს იზიარებს ჯონ ჩეიცი (კორეის მაგალითზე), რომლის თქმითაც, დიდ ურთიერთმოწინააღმდეგე სახელმწიფოთა შორის პატარა სახელმწიფომ ნამდვილი ბუფერის როლი რომ ითამაშოს, ის უნდა იყოს ნეიტრალური და დამოუკიდებელი [18. 194].

საგარეო ურთიერთობათა ასევე ცნობილი ექსპერტი მარტინ უაიტი ბუფერულ სახელმწიფოთა შემდეგ დიფერენციაციას გვთავაზობს: კერძოდ, მისი მოსაზრებით, „ბუფერები პირობითად შეიძლება დავყოთ: ტრიმერებად, ნეიტრალებად და სატელიტებად. ტრიმერები არიან სახელმწიფოები, რომელთა პოლიტიკის მთავარი მიზანია ძლიერი მეზობლების ურთიერთდაპირისპირებიდან სარგებლის მიღება (ქანქარის პრინციპი - ხან ერთი სახელმწიფოს, ხან მეორის მხარეზე ყოფნით). ნეიტრალეები არიან სახელმწიფოები, რომლებსაც აქტიური საგარეო პო-

ლიტიკა არ გააჩნიათ. ისინი არჩევენ ჩუმად ყოფნას და ამ გზით იმედოვნებენ შეუმჩნეველად დარჩენას. სატილიტები კი ის სახელმწიფოები არიან, რომელთა საგარეო პოლიტიკას აკონტროლებს სხვა სახელმწიფო [10. 160].

საქართველოს გეოპოლიტიკური მდგომარეობა ცხადყოფს, რომ ქვეყანა ბუფერის როლს ასრულებს დასავლეთსა და აღმოსავლეთს შორის. ბუფერული სახელმწიფო არის პატარა, სუსტი, ნეიტრალური ქვეყანა, რომელიც მასზე უფრო დიდ და ძლიერ, ერთმანეთის მოწინააღმდეგე სახელმწიფოებს ან სამხედრო ალიანსებს შორის მდებარეობს და მათ შორის ომის გაჩაღებას უშლის ხელს, ხოლო ბუფერული ზონა არის ტერიტორია ერთი ან რამდენიმე ბუფერული სახელმწიფოსგან შემდგარი არეალი, რომელიც, ანალოგიურად, ორ ან მეტ მეტოქე ძალას ერთმანეთისგან მიჯნავს და მათ შორის კონფლიქტის შეკავებას ემსახურება [19. 483].

ხშირად ბუფერს მოწინააღმდეგე დიდ/ძლიერ სახელმწიფოებს შორის განლაგებულ ისეთ პატარა/სუსტ სახელმწიფოსაც უწოდებენ ხოლმე, რომელიც ერთ-ერთ ძლიერ მეზობელთან ალიანსში, ანუ სამხედრო კავშირშია შესული, მაგრამ ამგვარი მიდგომა არასწორია, რადგან ძლიერი სახელმწიფოთა დაპირისპირებაში ნეიტრალური პოზიციის დაკავება ბუფერული პოლიტიკური ერთეულის აუცილებელი თვისებაა. ერთ-ერთი ძლიერი სახელმწიფოს მოკავშირე ან სატელიტი (გავლენის ქვეშ მყოფი) სუსტი ქვეყანა კი ბუფერისთვის აუცილებელ ამ კრიტერიუმს ვერ აკმაყოფილებს. ამიტომ ასეთ სახელმწიფოს პირობითად კვაზიბუფერი, ანუ ნახევრად ბუფერი შეიძლება ვუწოდოთ. საქართველოს გეოგრაფიული ადგილმდებარეობიდან გამომდინარე, მის ტერიტორიაზე რომელიმე ქვეყნის სამხედრო ბაზის განლაგება საფრთხეს უქმნის მეზობელი ქვეყნის უსაფრთხოებას. დღევანდელი ომი უკრაინა-

ში სხვა რიგ ფაქტორებთან ერთად განაპირობა ნატოს ალიანსის გავლენის გაძლიერებამ. 2008 წელს დასავლეთზე ორიენტირებული საქართველოს მიმართ რუსეთის მხრიდან განხორციელებული სამხედრო აგრესიის მიზეზი გახლდათ ძალის დემონსტრირება და დასავლეთის გავლენების დასუსტება რეგიონში. როგორც რუსეთი არ დაუშვებს რომ საქართველო და უკრაინა გახდეს ნატოს ალიანსის წევრი, ვინაიდან ეს მისი სამხედრო დოქტრინიდან გამომდინარე საფრთხეს უქმნის რუსეთის თავდაცვით პოტენციალს. ასევე კოლექტიური დასავლეთი არ დაუშვებს, რომ საქართველო და უკრაინა გახდეს ODKB-ს წევრი. ამ ეტაპზე რომელიმე სამხედრო ალიანსში საქართველოს გაწევრიანება გამოიწვევს საპირისპირო ბანაკიდან სამხედრო ჩარევას, რაც იმპერიებს შორის საქართველოს ტერიტორიაზე ფართომასშტაბიან ომს გააჩაღებს.

უკრაინის შემხედვარე მხოლოდ მტერს შეიძლება უნდოდეს აქციოს საქართველო საბრძოლო პოლიგონად. ქვეყნის მმართველი ძალების ამოცანა არის შეინარჩუნოს სამხედრო მიუმხრობლობა და პოლიტიკურად დიპლომატიური გზებით იბრძოლოს ქვეყნის ნეიტრალიტეტის მოპოვებისთვის.

სამწუხაროდ, დღეს საქართველო პრორუსულ და პროდასავლურ ბანაკად არის გაყოფილი. საზოგადოების ასეთი დამოკიდებულება დამატებით საფრთხეს უქმნის ქვეყნის სუვერენიტეტს, ვინაიდან რომელიმე სამხედრო ან პოლიტიკურ-ეკონომიკურ კავშირში გაერთიანება ნიშნავს იმ კავშირის წესების შესრულებას, რაც შეიძლება ქვეყნის ინტერესებში არ შედიოდეს, და გამოდის რომ ქვეყნის დამოუკიდებლობა ნაწილობრივ კავშირის მოთხოვნებზე ხდება დამოკიდებული. ამ საფრთხეების გათვალისწინებით, საქართველო უნდა იყენებდეს დაბალანსების პოლიტიკას და გახდეს ნეიტრალური და სამხედრო თვალსაზრისით მიუმხრობელი სახელმწიფო, რაც, ჩვენი აზ-

რით, დღევანდელ რეალობაში ყველაზე ოპტიმალური გამოსავალია.

ამდენად, სამხრეთ კავკასიის რეგიონისათვის და, კონკრეტულად, საქართველოსთვის ყველაზე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანად მიგვაჩნია ნეიტრალიტეტი ანუ ნეიტრა-

ლური სახელმწიფოს სტატუსის მოპოვება, ასევე სამხედრო მიუმხრობლობა, ბუნებრივია, გულისხმობს დაბალანსების პოლიტიკის სწორად წარმართვის აუცილებლობას საგარეო ურთიერთობებში.

GIORGI LOMIA

NECESSITY OF BALANCING POLICY IN THE CASE OF BEING A BUFFER STATE

Summary

After the collapse of the Soviet Union, the post-Soviet countries, which were previously united around Russia, got a historic chance for political independence. Their leadership gained full power for the construction of their own state, for the sovereign development of both domestic and foreign policy. One of the main internal tasks of these countries (still relevant today) was the search for national identity, which should have united the population around the idea of independence. When these countries took the road to open market economy and democracy, another challenge to create a stable sovereign state was the search for ways of efficient socio-economic development.

The need for self-identification in foreign policy raised the issue of regional positioning - and, like other post-Soviet countries, Georgia stood between the economically strong and growing political influence of Russia (the legal successor of the Soviet Union) and other regional centers (the USA, the European Union, Turkey, China...), which also tried to gain a foothold and establish their own place in the region. In such a situation, the elements of instability, opportunism and lack of strategic planning appeared more and more in the regional politics of the post-Soviet countries. Therefore, these countries still have to make a choice between the policies of balancing and accession.

We believe that balancing and accession are conditional and replace each other depending on the specific situation. In the foreign relations of our country, there should be used the policy of balancing between the power centers. It will not benefit Georgia to side with Russia, Turkey or the West. A state that participates on the side of one or another power center will be drawn into a conflict more easily, unlike a state that uses a foreign policy of balancing between the power centers (two or more). Hence, for us, the policy of balancing is actually equal to maintaining neutrality, which, based on our historical experience, should be the most acceptable for Georgia today.

Unfortunately, today Georgia is divided into pro-Russian and pro-Western camps. Such an attitude of society poses an additional threat to the sovereignty of the country, since joining any military or political-economic union means following the rules of that union, which may not correspondent to the interests of the country, and it turns out that the country's independence becomes partially dependent on the demands of that union. Considering these threats, Georgia should use the balancing policy and become a neutral and militarily non-aligned state, which, in our opinion, is the most optimal solution in today's reality.

Key words: balancing policy, foreign relations, buffer state, geopolitics, neutrality, military neutrality.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. „უცხო სიტყვათა ლექსიკონი“, შემდგ. მ. ჭაბაშვილი, თბ., 1989.
2. უოლტი ს., „ალიანსები: დაბალანსება და მიტმასნება“, კრებ.: „საერთაშორისო პოლიტიკა (მუდმივი ცნებები და თანამედროვე საკითხები“, თბ., 2011.
3. „ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონი“, ტ. V. თბ.1958წ. გვ.442. არნ. ჩიქობავას რედ.
4. Scott Thompson W., „The Communist International Sistem“, Orbis 20, no.4, 1977.
5. Леман Э., „Проверка статистических гипотез“, М., 1964.
6. ბელთაძე გ., „თამაშთა თეორია. ურთიერთობათა და წონასწორობის თამაშთა თეორია“, თბ., 2016.
7. New York Times, April 28,1983,გვ.А 12
8. Jervis R., „Perception and Misperception in International Politics“, (Princeton, N.J.), 1976.
9. Pitman Potter, „Buffer State,“ Encyclopedia of Social Sciences, No.3-4, 1930
10. Wight M., „Power Politics“ (ed. Hedley Bull and Carsten Holbraad), Leicester University Press, Royal Institute of International Affairs, London, 1995.
11. Mathisen T., „The Functions of Small States in the Strategies of the Great Powers“, Universitets-
vorlaget, Oslo, 1971.
12. Knudsen O., „Eastern Europe: The Buffer Effect of a Cordon Sanitaire“, in Buffer States in World
Politics, ed. John Chay and Thomas Ross, Westview Press, Boulder, 1986.
13. რონდელი ა., „პატარა ქვეყანა საერთაშორისო სისტემაში“, თბ., 2009.
14. თურმანიძე თ., „ბუფერული სახელმწიფოები“, თბ., 2010.
15. ნოზაძე თ., „სამხრეთ კავკასიის ქვეყნები, როგორც ბუფერული სახელმწიფოები და მათი
საგარეო პოლიტიკის თავისებურებები“, (კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, ხელ.
პროფ. თამარ კიკნაძე), თბ., 2018.
16. Алексанян Л.М., „Грузия во внешней политике Турции на современном этапе“. დისერტაცია
პოლიტიკურ მეცნიერებათა კანდიდატის მოსაპოვებლად, მოსკოვი, 2019.
17. Spykman N., „Frontiers, Security and International Organization“, Geographical Review, Vol 32,
No. 3, 1942.
18. Chay J., „Korea, a Buffer State“, in Buffer State in World Politics, ed. John Chay and Thomas Ross
Westview Press, Boulder, 1986.
19. მოხელის სამაგიდო ლექსიკონი, თბ., 2004.